

POHJOISMAISEN SOSIAALIPOLITIIKAN ÄÄRELLÄ

Leo Nyqvist: *VTT, sosiaalityön emeritusprofessori, Turun yliopisto*

Nygård, Mikael (2024) *Socialpolitik i Norden. En introduktion. Andra upplagan.* Lund: Studentlitteratur, 256 s.

Mikael Nygårdin sosiaalipolitiikan johdantoteos tarkastelee sosiaalipolitiikkaa akateemisena oppiaineena ja yhteiskunnallisena toimintana. Muissa Pohjoismaissa ei sosiaalipolitiikka ole akateeminen oppiaine, mutta erityisesti sosiologian ja sosiaalityön piirissä sillä on vankka asema. Vaikka teoksen konteksti on pohjoismainen, suomalainen perusvire on läsnä. On hienoa, että Skandinavian maissa saadaan tuntumaa suomalaiseseen sosiaalipolitiikkaan kielellä, jota niissä ymmärretään.

Oppikirjan julkaisusta vastaa Ruotsin suurin oppikirjakustantamo Studentlitteratur, mikä takaa teoksen pohjoismaisen näkyvyyden. Pohjoismaiset sosiaalipolitiikan perusteokset ovat sisällöltään pääsääntöisesti kansallisia järjestelmäkuvauksia malliesimerkkinä Åke Elmérin ruotsalaisen sosiaalipolitiikan perusteokset. Laajemmalle pohjoismaiselle näkökulmalle on siten selkeä tarve, jonka käsillä oleva perusoppikirja ilman muuta täyttää.

Teoksen tarkastelussa ovat sosiaalipolitiikan toimijat, muodot, kohderyhmät ja tavoitteet Kyösti Raunion 1990-luvun oppikirjasarjaa mukaillen. Kirjan nimestä huolimatta eri Pohjoismaiden järjestelmiä ei tarkastella maakohtaisesti

erityispiirteineen, mikä ei johdantoteoksen osalta olisikaan tarkoituksenmukaista. Suomalaisen sosiaalipolitiikan perinteinen sosiaalisten ongelmien perusmäärittely ”sosiaalisten riskien eskalaationa” ja ongelmaluetteloina on laajentunut ilahduttavasti analyttisemmäksi tarkasteluksi. Koska sosiaalipolitiikka sijoittuu muissa Pohjoismaissa useamman oppiaineen piiriin, laajempi sosiaalitieteellinen perspektiivi on senkin vuoksi paikallaan. Tämä palvelee myös Suomen osalta yhteiskuntatieteiden opiskelijoita eri oppiaineista.

Sosiaalipolitiikasta on luonnehdintoja, kuten ”seuraa ihmistä kehdestä hautaan” tai Robin Hood –vertaus ”otetaan rikkailta ja annetaan köyhille”. Universaalisuus ja oikeudenmukainen tulonjako ovat yhä kulmakiviä. Tekijä rinnastaa pilke silmäkulmassa sosiaalipolitiikan olemuksen myös saippuasarjojen peruskaavaan: raha, seksi ja valta. Suomi käy hyvästä esimerkistä. Julkinen velka on suhteessa bruttokansantuotteen yli kaksinkertainen Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna, syntyvyys laskee jatkuvasti eikä väestön kasvua haluta maan ulkopuoleltakaan. Vallankäytössä on toteutunut uusjako, kun kolmikanta ja konsensus on tältä erää unohdettu. Sosiaalipolitiikan kehitykseen keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat ilman muuta taloudelliset, sosiodemografiset ja poliittiset tekijät, joita teos seikkaperäisesti tarkastelee.

Luku sosiaalipolitiikan politisoitumisesta johdattaa lukijan valtateorioiden kautta sosiaalipolitiikan kompleksisyyteen, päätöksentekojärjestelmiin, toimijoihin ja ideologioihin. Poliitiikka ei ole suinkaan yhteisten asioiden hoitamista,

vaan valtataistelua erilaisista preferensseistä. Suomessa hyvinvointivalttiolla on vankka kannatus kansalaisten keskuudessa, mutta ideologiset painotukset voivat olla kaukana toisistaan. Kannatuksen varmistaminen edellyttää myös puolueilta suunnanmuutoksia. Ruotsissa sosiaalidemokraatit hylkäsivät puolueohjelmastaan ”kansankodin”, jonka omi tarkoituksiinsa ruotsidemokraatit. Sosiaalidemokraattien uudessa ohjelmaluonnoksessa aikaisempi ”rasismi” on vaihtunut ”integraatio-ongelmiksi”. Retoriikka heijastaa yhteiskunnallista ilmapiiiriä, mikä on kiinnostavaa myös Suomen perspektiivistä rasismikeskustelun käydessä kuumana. Rinnakkais-yhteiskunta (parallelsamhället) integraatio-ongelmineen ja jengiväki-valtoineen hallitsee suvereenisti ruotsalaista poliittista keskustelua. Ongelmaa ratkotaan Tanskan malliin tukeutuen kontrollia lisäämällä. Suomi näyttää kaipaavan samaan seuraan.

Oppikirja omistaa ”hyvälle elämälle” (det goda livet) kokonaisen luvun ja käsite on runsaasti esillä muissakin luvuissa. Tutkijat ovat pitkään hakeneet moniulotteista ja holistista otetta käsitteen määrittämiseksi. Hyvässä elämässä tai koetussa hyvinvoinnissa ei ole kyse elintasosta tai materiaalisista resursseista, vaan ihmisten tyytyväisyydestä elämänsä ja onnellisuuteensa. Erik Allardtin klassikko ”having, loving, being” on tullut sosiaalipolitiikasta kiinnostuneille perin tutuksi, mutta nyt astutaan ulommas tästä jaottelusta, pois perinteisen sosiaalipolitiikan mukavuusalueelta.

Koetun hyvinvoinnin tutkiminen on vaativaa, sillä käsitys siitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista, vaihtelee

eri ajankohtina, ihmisten välillä, eri kulttuureissa ja yhteisöissä. Vertailevassa onnellisuustutkimuksessa (World Happiness Report) Pohjoismaat jakavat vuodesta toiseen kärkisijat Suomen johdolla. Tämä viittaa siihen, että yhteiskuntiemme sosiaalisella ja poliittisella perusrakenteella on vahva yhteys saatuihin tuloksiin. Mutta mikä on lopulta avain hyvään elämään tai onnellisuuteen? Onnellisuusraportinkin tulokset kertovat aihepiiriä tutkivan Micael Dahlenin mukaan enemmän siitä, millaisina näemme edellytyksemme onnellisuuteen kuin itse onnellisuudestamme.

Inhimillisen hyvinvoinnin tarkastelussa on runsaasti teorioita ja tietopohjaa, kuten oppikirjassa todetaan. Arvoituksia riittää silti ratkottavaksi niin kansalaisille kuin tutkijoille ja poliitikoillekin. Hyvä elämä ei edellytä materiaalsen hyvinvoinnin tai kulutuksen lisäämistä, vaan aineettomia elämänlaadun tekijöitä, kuten vapaa-aikaa, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Tämä on helppo uskoa, kun seuraa ajankohtaista tutkimusta ja keskustelua yksinäisyydestä, eristäytynisyydestä tai nuorten mielenterveysongelmista Pohjanlahden molemmin puolin.

Sosiaalipolitiikan pohjoismainen malli on ollut esikuvana monille maille, mutta sitä ei sellaisenaan ole olemassa, vaan kuten teoksessa todetaan: kyseessä on yksinkertaistus. Pohjoismaiden välillä on huomattavia eroja sosiaalipolitiikan toteuttamisessa. Esimerkkeinä voidaan mainita Tanskan joustavat työmarkkinat sekä Ruotsin työmarkkinakonsensus ja palkansaajien vahva asema. Se voidaan kuitenkin todeta, että Pohjoismaat ovat

tutkimusten mukaan kärjessä, kun on kyse yhteiskuntien avoimuudesta, luottamuksesta tai onnellisuudesta.

Pohjoismaita yhdistää mittavat julkiset sosiaalimenot ja valtion keskeinen asema järjestelmän toteuttajana. Järjestelmä edellyttää taloudellista kasvua ja vakautta. Kansainvälisesti omaleimaisen ajattelun perusteita haetaan muun muassa maidemme kulttuurisesta, uskonnollisesta ja etnisestä yhtenäisyydestä, feodalismien olemattomasta vaikutuksesta, periferisestä sijainnista ja kansalaisten luottamuksesta valtioon. Universalismin taustalla on vaikuttanut agraariväestön vahva asema. Tämä pätee erityisesti Suomeen, jonka teollistumiskehitys ja sosiaalipoliittinen järjestelmä tavoitteli Skandinavian maita melkoiselta takamatkalta toisen maailmansodan jälkeen.

Teoksen loppuluku on omistettu sosiaalipolitiikan kriittisille äänille, haasteille ja tulevaisuuden visioille. Hyvinvointikapitalismin kultaisista vuosikymmenistä on siirrytty monenlaisten epävarmuuksien aikaan. Sosiaalipolitiikan tulevaisuuden edellytysten

katsotaan riippuvan kansallisella tasolla siitä, miten sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen suhtaudutaan. Suurimmat haasteet nähdään kuitenkin globaaleissa tekijöissä. Taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys ovat puhuttaneet pitkään. Pandemiat ja sodat aiheuttavat maailmanlaajuisia seurauksia, joita on vaikeaa ennakoita. Arvojen ja ideologioiden käynnissä oleva eriytymiskehitys kansallisesti ja maailmanlaajuisesti heijastuu pitkälle tulevaisuuteen.

Perusoppikirjan yhdeksän lukua välittää lukijalle suuren tietomäärän tiiviissä ja selkeässä muodossa. Pidän erityisenä ansiona, että eri luvuissa avataan ilmiöiden ulottuvuuksia historiallisesti ja niiden teoreettisia kytkentöjä taustoittaen. Opintojaan aloittelevalle tämä antaa valmiudet tarkastella myös sosiaalipolitiikan ajankohtaista kehitystä laajemmasta näkökulmasta. Jokaisen luvun loppuun liitetty yhteenveto on pedagoginen palvelus lukijalle. Hyvän perusoppikirjan kirjoittaminen aiheesta kuin aiheesta on vaativa ja ehkä aliarvostettukin tehtävä, jossa tekijä on onnistunut erinomaisesti.